

GEBARENTALEN EN VOLWAARDIGE TALEN

Myriam Vermeerbergen

Postdoctoraal onderzoeker Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen

Vrije Universiteit Brussel

Verschenen in: Buyens, M. (Red). 2003. Gebarentaaltolken: een Brug tussen Doven en Horenden. 20 jaar Tolkschool in Gent. Leuven: Garant. p. 13-32.

1. De miskennis en (her)waardering van gebarentalen.

In de loop van de geschiedenis is er nogal wat variatie geweest in de manier waarop er over gebarentalen¹ werd gedacht. Dat kan bijvoorbeeld worden afgeleid uit de rol die aan deze talen werd toegekend in het onderwijs aan dove kinderen. Er zijn perioden geweest dat gebarentalen wel gebruikt werden om dove kinderen te onderwijzen en dat dove volwassenen werkten als leraar of opvoeder. Er zijn echter ook perioden geweest waarin gebarentalen –en de (dove) gebruikers van deze talen- zoveel mogelijk geweerd werden uit de scholen. Maar zelfs in de perioden dat het gebruik van gebarentalen wel gepromoot en/of getolereerd werd, werden deze talen meestal niet beschouwd als gelijkwaardig aan gesproken talen. Zeker tot het begin van de jaren (negentien)zestig werd (een) gebarentaal in het beste geval aanzien als een nuttig maar (zeer) beperkt communicatiemiddel.

In 1960 verscheen dan de allereerste taalkundige studie van een gebarentaal. In deze studie toonde de Amerikaanse onderzoeker William Stokoe onder meer aan dat gebaren –net zoals woorden- geen ondeelbare gehelen zijn maar zijn opgebouwd uit kleinere, betekenisloze deeltjes. Het duurde niet zo heel erg lang voor ook andere taalkundigen belangstelling kregen voor deze –op het eerste gezicht- toch wel aparte communicatievormen. In de loop van de (negentien)zestiger en zeventiger jaren verscheen dan ook een groeiend aantal studies –eerst voornamelijk over ASL, American Sign Language, later ook over Europese gebarentalen- waaruit steeds duidelijker bleek dat gebarentalen alle kenmerken van "echte" talen vertonen.

Dat gebarentalen wel degelijk volwaardige natuurlijke talen zijn, is momenteel, zo'n veertig jaar na het verschijnen van Stokoe's studie, meer dan voldoende aangetoond maar is in vele landen nog steeds geen wijdverspreide overtuiging. In Vlaanderen, bijvoorbeeld, waar de evolutie naar een grotere maatschappelijk rol voor de

---

¹ Gebarentalen en niet gebarentaal, want dat er zoiets als één, wereldwijd gebruikte gebarentaal zou bestaan, is een misverstand.

gebarentaal trouwens pas aan het begin van de jaren negentig is gestart, heerst er omtrent (het talige karakter van) gebarentaal nog erg veel onwetendheid. Ter illustratie: in 1997 zond de VRT "Een Wereld van Gebaren" uit, een reeks van zesentwintig korte programma's over gebarentalen en doof-zijn. Voor één van de eerste afleveringen trok een cameraploeg de straat op en stelde voorbijgangers vragen als: "Kan je in een gebarentaal over alles communiceren?", "Heeft een gebarentaal een grammatica?", "Wie heeft gebarentaal uitgevonden?" Uit de antwoorden bleek duidelijk dat (een) gebarentaal door de meesten wordt beschouwd als een eerder primitief communicatiemiddel, "gemaakt" om doven en slechthorenden toe te laten over een beperkt aantal onderwerpen te communiceren. Niet enkel bij horenden maar ook bij vele doven bestaan er (nog) twijfels over de waarde van en/of over het "volwaardige taal zijn" van de Vlaamse Gebarentaal² (en andere gebarentalen).

Dat gebarentalen door velen nog steeds niet beschouwd worden als natuurlijke talen en/of als gelijkwaardig aan gesproken talen is in de eerste plaats het gevolg van het bestaan van een aantal misverstanden over gebarentalen. Maar het heeft ook te maken met misverstanden over het verschijnsel (natuurlijke) taal in het algemeen. Zo wordt er bijvoorbeeld wel eens gedacht dat alle gesproken talen een min of meer gelijkvormige grammatica hebben of anders gezegd: dat de structuur van alle gesproken talen erg lijkt op die van het Nederlands en aanverwante talen (Duits, Engels,...). En omdat de structuur van een gebarentaal daar –op het eerste gezicht– helemaal niet op lijkt, wordt dan aangenomen dat een gebarentaal geen echte taal zou zijn.

In deze bijdrage zal ik trachten te verduidelijken dat gebarentalen –ook de Vlaamse Gebarentaal– wel degelijk volwaardige natuurlijke talen zijn. Daartoe wordt in het volgende deel eerst bekeken wat een natuurlijke taal nu eigenlijk is.

2. Wat is een natuurlijke taal?

Er bestaan erg veel verschillende definities voor het begrip taal. In nogal wat van die definities wordt gebruik gemaakt van termen als "spraak", "spraakorganen", "spreken", "klanken", "articuleren", ... In het van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal, twaalfde druk, bijvoorbeeld, wordt taal omschreven als:

---

² Vooral omdat er redenen bestaan om aan te nemen dat er maar weinig verschillen zijn tussen de "Waalse" en de "Vlaamse" gebarentaalvarianten, gebruikten taalkundigen tot voor kort de benaming "Vlaams-Belgische Gebarentaal". In oktober 2000, tijdens de Algemene Vergadering van de Federatie van Vlaamse DovenOrganisaties besliste een meerderheid van de aanwezige Vlaamse doven echter om hun taal "Vlaamse" Gebarentaal te noemen. Aan de onderzoekers werd gevraagd deze keuze te respecteren en voortaan de naam "Vlaams-Belgische Gebarentaal" te vervangen door "Vlaamse Gebarentaal".

het geheel van de door de spraakorganen, op basis van het taalvermogen voortgebrachte tekens waarvan de mens gebruik maakt, om zijn gedachten te articuleren, zijn wereld te ordenen en te communiceren (eveneens toegepast op de aanduiding van dat middel door schrift of druk).

Een definitie zoals deze is natuurlijk enkel geldig voor gesproken talen en niet voor gebarentalen want gebarentalen bestaan niet uit "door de spraakorganen voortgebrachte tekens". Zijn gebarentalen dan toch geen (natuurlijke) talen? Jawel, maar -zoals hierboven al gezegd- dat werd nog maar relatief korte tijd geleden aangetoond. En hoewel de meeste taalkundigen momenteel wel degelijk erkennen dat ook gebarentalen natuurlijke talen zijn, houden velen daar in hun werk en/of hun geschriften (nog) geen rekening mee, vandaar de vele nog onaangepaste definities.

Een definitie die wel zonder meer bruikbaar is voor gebarentalen is de volgende:

Een taal is een natuurlijk ontstaan, menselijk communicatiemiddel waarmee je kan communiceren over alles wat je denkt, ziet, voelt, droomt.

Een taal bestaat uit bouwstenen. Die bouwstenen worden volgens bepaalde regels samengevoegd tot grotere gehelen. Elke taal heeft eigen bouwstenen en regels.

Natuurlijke talen zijn dus niet op een bepaald moment in de geschiedenis "gemaakt" of "bedacht", ze zijn -als het ware vanzelf- ontstaan uit en gegroeid doorheen de onderlinge contacten van mensen. Er bestaan wel communicatiemiddelen die niet spontaan ontstaan zijn. Een bekend voorbeeld is het Esperanto, dat in 1887 ontwikkeld werd door Ludwig Zamenhof in een poging een taal te creëren die door iedereen gemakkelijk zou kunnen worden geleerd en die –aldus- gebruikt zou (kunnen) worden voor (taal)grensoverschrijdende communicatie.

Natuurlijke talen zijn "mentalen", ze worden gebruikt binnen een gemeenschap van mensen. Het is zeker zo dat ook bepaalde diersoorten over een communicatievorm beschikken, maar deze communicatievormen zijn geen (volwaardige) talen. Dierlijke communicatiemiddelen zijn -in vergelijking met menselijke, natuurlijke talen- erg beperkt en zeker niet bedoeld of geschikt om over alle mogelijke onderwerpen te communiceren.

Niet alle vormen van menselijke communicatie zijn taal: knipogen als blijk van verstandhouding, de hand opsteken om iemand te groeten, ja-knikken om bevestigend te antwoorden op een vraag, de wenkbrauwen fronsen als reactie op een (domme) opmerking,... het zijn allemaal manieren om informatie te geven, om te communiceren, maar het zijn geen vormen van taal. Het zijn beperkte communicatiemiddelen, je kan er

maar heel weinig mee uitdrukken. Talen zijn in principe onbeperkt: ze zijn geschikt om te communiceren over alles wat men maar wil.

Het tweede deel van de definitie heeft, in tegenstelling tot het eerste deel, niet te maken met taal als instrument –als middel om te communiceren dus- maar wel met taal als *taalsysteem*. Elke taal is immers ook het geheel van elementen –of "bouwstenen"- en van regels en principes die de vorm en de betekenis van die taal bepalen.

Elke taal heeft verschillende soorten bouwstenen: (hele) kleine en (hele) grote. Het woord "tafel" bijvoorbeeld, is een bouwsteen van het Nederlands. Dit woord bestaat uit vijf kleinere bouwstenen: /t/, /a/, /f/, /e/ en /l/ die samen dus het woord "tafel" vormen. Dat woord kan worden gecombineerd met andere woorden om een groter geheel te krijgen: "een grote tafel", bijvoorbeeld. Met de bouwsteen "een grote tafel" kan dan weer de zin: "Wij kochten net een grote tafel." worden gevormd; enzovoort, enzovoort,...

De manier waarop de bouwstenen van een taal met elkaar worden gecombineerd is niet willekeurig maar systematisch: er bestaan regels en principes voor. De volgorde van de woorden in een Nederlands zinsdeel of een Nederlandse zin bijvoorbeeld, is niet vrij te kiezen; het is "de zwarte hond" en niet "de hond zwarte" (in het Frans is het dan weer wel "le chien noir"). Ook hoe je bijvoorbeeld een meervoud vormt in het Nederlands is ge-regel-d: het is "kind-eren" en "mens-en" en niet "kind-en" of "mens-eren". Het geheel van de regels en de principes van een taal noemt men de "grammatica" van die taal.

3. Zijn gebarentalen natuurlijke talen?

3.1. Inleiding: vijf vragen

Als de definitie die hierboven werd gegeven voor het begrip "taal" van toepassing blijkt te zijn voor gebarentalen, met andere woorden: als de vragen:

- Zijn gebarentalen natuurlijk ontstaan?
- Zijn gebarentalen menselijke communicatiemiddelen?
- Zijn gebarentalen geschikt om te communiceren over alles wat je denkt, ziet, voelt, droomt?
- Hebben gebarentalen eigen bouwstenen?
- Hebben gebarentalen eigen (grammaticale) regels?

positief kunnen worden beantwoord, kunnen we besluiten dat gebarentalen inderdaad (natuurlijke) talen zijn.

3.2. Zijn gebarentalen natuurlijk ontstaan?

Net zoals gesproken talen niet op een bepaald moment door iemand bedacht werden, zijn ook gebarentalen niet uitgevonden. Gebarentalen zijn dus eveneens spontaan ontstaan en gegroeid uit en doorheen menselijke contacten. We nemen aan dat gebarentalen zijn ontstaan uit de onderlinge contacten van doven maar dat weten we niet echt zeker. Hoe en op welk moment de verschillende gebarentalen zijn ontstaan, is niet duidelijk, net zoals het niet duidelijk is hoe en wanneer gesproken talen zijn ontstaan. Het zou best kunnen dat gebarentalen ouder zijn dan gesproken talen en/of dat het ontstaan van gebarentalen niets te maken heeft met doofheid.

Vooraf binnen de dovengemeenschap wordt wel eens gedacht dat gebarentaal is uitgevonden door Charles-Michel de l'Épée, de Franse priester die in de tweede helft van de achttiende eeuw de (waarschijnlijk) allereerste dovenschool ter wereld oprichtte. Priester de l'Épée is zeker heel erg belangrijk geweest voor de Dovengemeenschap(en) en hun gebarentalen. In zijn dovenschool –én in de vele dovenscholen die in navolging van de Parijse school al heel snel in verschillende landen werden gesticht- kwamen grotere groepen doven samen, waardoor de gebarentaal er kon groeien en bloeien. Bovendien was de l'Épée een vurig verdediger van het gebruik van gestueel-manuele communicatiemiddelen in het onderwijs aan dove kinderen. Maar hij is dus niet de uitvinder van gebarentaal.

3.3. Zijn gebarentalen menselijke communicatiemiddelen?

Het antwoord op deze vraag kan kort zijn: ja, natuurlijk zijn gebarentalen menselijke talen!

3.4. Zijn gebarentalen geschikt om te communiceren over alles wat je denkt, ziet, voelt, droomt?

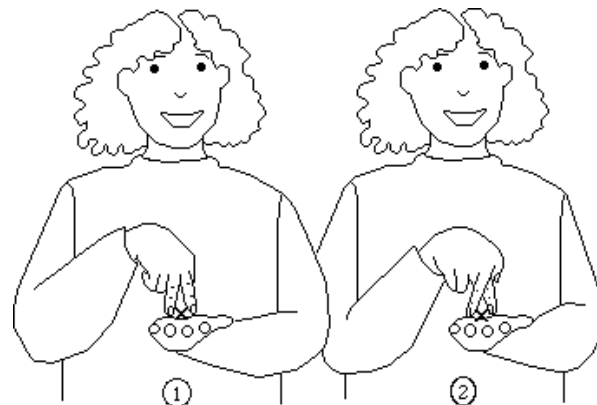
Mensen die geen gebarentaal kennen, denken wel eens dat alle gebaren "vorm-nabootsend" zijn en omdat abstracte zaken zoals bvb. "hoop" of "filosofie" of "succes" geen vorm hebben, menen ze dan dat er voor deze begrippen geen gebaren zouden (kunnen) bestaan. Het is inderdaad zo dat er in elke gebarentaal gebaren zijn waarbij er een gemotiveerde relatie is tussen de vorm en de betekenis van het gebaar. Twee voorbeelden van dergelijke gemotiveerde gebaren uit de Vlaamse Gebarentaal zijn:

- het gebaar KOE³, waar de vorm van het gebaar verwijst naar de horens van een koe:

KOE

- het gebaar voor dansen, waar de vingers als het ware de beweging van de benen van een dansende persoon imiteren:

DANSEN

Maar niet alle gebaren zijn gemotiveerd; bij de meeste gebaren is er geen enkel verband tussen vorm en betekenis. Ook voor "vormloze" dingen zijn er dus gebaren en de sprekers van een gebarentaal moeten zich zeker niet beperken tot communiceren over concrete zaken.

Zoals al vermeld in de inleiding, werden heel wat gebarentalen zeker tot aan het begin van de jaren (negentien)zestig ondergewaardeerd en vaak ook onderdrukt. Dit heeft sporen nagelaten. Zo heeft het feit dat de Vlaamse Gebarentaal tot voor kort niet werd gebruikt in het onderwijs, in het economische leven, in de media,... tot gevolg dat er momenteel nog "gaten" zitten in het de woordenschat van de taal. Omdat de taal

³ Om een gebaar te noteren, wordt dikwijls het Nederlandse woord dat de betekenis van het gebaar het best weergeeft, gebruikt. Dit woord wordt dan in hoofdletters geschreven. We noemen zo'n notatie een "glos".

bijvoorbeeld niet werd (en nog maar zeer weinig wordt) gebruikt op de universiteit of op een hogeschool en omdat er ook bijna geen hooggeschoolde gebarentaalgebruikers waren (en zijn), werd (en wordt) in de Vlaamse Gebarentaal bijna nooit over taalkunde of scheikunde of economie gepraat. Daarom zijn er voor heel veel begrippen die je eigenlijk nodig hebt om (gemakkelijk) over taalkunde, scheikunde of economie te praten (nog) (bijna) geen gebaren.

Dat er voor bepaalde zaken, begrippen, ... geen gebaren zijn, betekent niet dat je er helemaal niet over kan communiceren. Ook als je het woord "perforator" niet kent, kan je het hebben over "dat ding daar waarmee je gaatjes in een papier maakt". Het is met andere woorden altijd mogelijk om een voorwerp, een begrip... te omschrijven of –in het geval van de Vlaamse Gebarentaal- om bijvoorbeeld het Nederlandse woord voor een voorwerp, begrip,... te vingerspellen⁴. Bovendien kunnen en zullen er –indien nodig- nieuwe gebaren ontstaan. Talen -gesproken talen en gebarentalen- zijn aangepast aan de leefwereld, aan de situatie van de gebruikers ervan. Dat betekent dat de woordenschat van natuurlijke talen veranderlijk moet zijn en is. Honderd jaar geleden werd er immers ook al Nederlands gesproken maar honderd jaar geleden was er geen televisie, geen internet, geen telefoon en waren er geen kijkfiles en geen onthaalmoeders. En dus bestonden ook de woorden "televisie", "internet", "telefoon", "kijkfile" en "onthaalmoeder" niet. Omdat de wereld verandert, het leven van de mensen wijzigt maar ook omdat de situatie van een taal kan evolueren (van miskende, onderdrukte taal, naar erkende taal met een maatschappelijke functie bijvoorbeeld), veranderen ook de talen. Oude woorden of gebaren verdwijnen en nieuwe woorden of gebaren ontstaan. Nu de Vlaamse Gebarentaal meer algemeen en in meer situaties gebruikt wordt, zullen er dus nieuwe gebaren ontstaan om de "gaten" te vullen. Op dit moment komen er bijvoorbeeld in een snel tempo nieuwe gebaren bij in verband met computers en de informatiesnelweg.

Dat er nog "gaten" zijn in de gebarenschat betekent trouwens niet dat de Vlaamse Gebarentaal momenteel alleen geschikt is om te praten over eenvoudige, alledaagse onderwerpen. Ook nu al wordt de taal gebruikt voor het vertalen of geven van informatie die zeker niet alledaags en/of eenvoudig is. (Enkele voorbeelden van recent gebruik van de Vlaamse Gebarentaal: het tolken van cursussen assertiviteit voor vrouwen, gesprekken met beleidsvoerders over het verhogen van het budget voor tolken in het onderwijs, het vertalen van poëzie van Claus, Gorter, Neruda, lessen over het gebruik van internet,...)

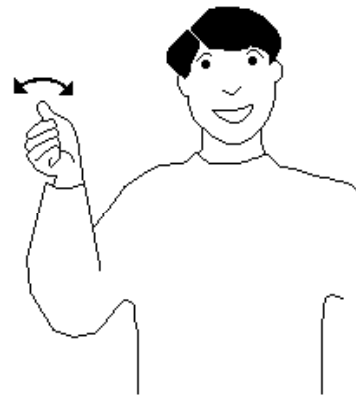
⁴ Door te vingerspellen kan je de letters van woorden uit een gesproken taal, Nederlandse woorden bijvoorbeeld, als het ware in de lucht schrijven; je beeldt daarbij elke letter uit met de hand(en).

3.5. Hebben gebarentalen eigen bouwstenen?

Het Nederlandse woord "tafel" bestaat uit vijf kleinere bouwstenen: /t/, /a/, /f/, /e/ en /l/. Deze bouwstenen hebben op zich geen betekenis: /t/ betekent niets en /f/ ook niet. Maar ze zijn wel betekenisonderscheidend: als je /t/ vervangt door /w/ bijvoorbeeld, krijg je een ander woord. Ook gebaren kunnen worden opgesplitst in betekenisloze deeltjes. Die kunnen worden ingedeeld in vier groepen of "parameters":

- de handvorm
- de articulatieplaats of de plaats waar het gebaar wordt uitgevoerd
- de beweging
- de oriëntatie van de handpalm en van de vingers

Bij het vormen van het Vlaamse gebaar ANTWERPEN bijvoorbeeld:

ANTWERPEN

is de hand een vuist met gestrekte duim, dat is de handvorm. Het gebaar wordt gevormd in de ruimte, ter hoogte van en voor de schouder, dat is de articulatieplaats. De hand beweegt heen en weer vanuit de pols. De handpalm is weg van de gebaarder, naar voren gericht en de vingers wijzen naar boven, dat is de oriëntatie. In tegenstelling tot de klanken van een gesproken taal, die na elkaar worden gevormd –je spreekt eerst de /t/ uit, dan de /a/, dan de /f/,...- worden de samenstellende delen van een gebaar min of meer tegelijkertijd geproduceerd.

Net zoals er woorden zijn die maar in één klank verschillen –tafel en wafel bijvoorbeeld- zijn er ook gebaren die maar één element niet gemeenschappelijk hebben. Het gebaar VLIEGTUIG verschilt alleen maar van het gebaar WAT omdat de beweging anders is:

VLIEGTUIG en WAT

Er zijn onderzoekers die menen dat er in de gebarentaal die zij bestuderen een vijfde, niet-manuele parameter is, een parameter die niets met de hand te maken heeft dus. Het is zeker zo dat er ook in de Vlaamse Gebarentaal gebaren zijn waarbij er een bepaalde mondbeweging is of een bepaalde expressie, maar of die niet-manuele component moet worden opgevat als één van de verplicht aanwezig samenstellende delen van het gebaar is nog niet helemaal duidelijk.

3.6. Hebben gebarentalen eigen (grammaticale) regels?

Ook voor gebarentalen bestaan er regels die weergeven op welke manier de bouwstenen van een taal kunnen worden gecombineerd. Ook gebarentalen hebben dus een eigen grammatica. Die grammatica ziet er op het eerste gezicht heel anders uit dan de grammatica van gesproken talen. Dat is het gevolg van een verschil in "modaliteit". Modaliteit heeft te maken met de kanalen waarlangs de taal wordt geproduceerd en waargenomen. Eenvoudig gezegd: terwijl een gesproken taal het lichaam via de mond uitgaat en via het oor binnenkomt, worden voor het "spreken" van een gebarentaal in de eerste plaats de handen gebruikt en zijn het de ogen die de taal waarnemen. Gesproken talen zijn "oraal-auditieve" talen, gebarentalen zijn "gestueel-visuele" talen.

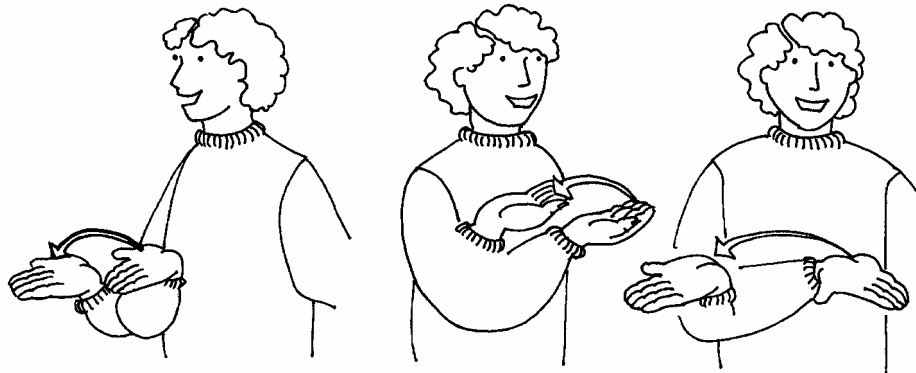
Het gestueel-visuele karakter van gebarentalen schept mogelijkheden die niet bestaan in gesproken talen. Die specifieke mogelijkheden zie je bijvoorbeeld bij het gebruik van een gebarentaal. Zo kan je -omdat je gebarentalen niet moet kunnen horen- als je in een auto zit, communiceren met iemand die naast de auto staat, zonder het raam open te draaien. En een conversatie tussen twee personen waarvan er één in de trein stapt en één op het perron achterblijft, kan zonder problemen voortgezet worden als de deuren van de trein al gesloten zijn. Communiceren in een sfeervol maar weinig verlicht restaurant is dan weer wel een probleem.

Niet alleen voor het gebruik van een gebarentaal, maar ook voor de structuur zijn er specifieke mogelijkheden die niet of veel minder bestaan in gesproken talen. Deze mogelijkheden zijn:

- het gebruiken van de ruimte
- het meerkanalige gebruik van het lichaam: in gesproken talen gebruik je bijna uitsluitend je spraakorgaan, maar bij gebarentalen kunnen zowel de handen, het gelaat, de mond en zelfs het volledige lichaam (grammaticale) informatie geven.

Het gebruik van deze twee mogelijkheden heeft tot gevolg dat heel wat informatie in gebarentalen eerder simultaan (gelijktijdig) dan sequentieel (opeenvolgend) is georganiseerd. Door bijvoorbeeld met je handen de gebaren FILM BEGINNEN te vormen en tegelijkertijd je wenkbrauwen omhoog te trekken, stel je de vraag "Begint de film?". De opgetrokken wenkbrauwen geven informatie over de aard van de zin: ze geven aan dat de zin een vraagzin is. Die informatie wordt dus simultaan met de gebaren gevormd. Simultaneïteit, het tegelijkertijd weergeven van verschillende deeltjes informatie, komt bij gesproken talen maar weinig voor; in een gesproken taal volgen de verschillende stukjes informatie elkaar meestal op.

Ook ruimtegebruik is iets wat in gebarentalen wel en in gesproken talen (bijna) niet voorkomt. Het gebruik van de ruimte zien we bijvoorbeeld bij werkwoordgebaren zoals GEVEN. Bij het vormen van dit gebaar verplaatst de hand zich rechtlijnig tussen twee punten in de ruimte of anders gezegd: het gebaar GEVEN heeft een beweging met een verschillende begin- en eindpunt. In neutrale vorm vertrekt de hand vlakbij het lichaam van de gebaarder en beweegt dan schuin voorwaarts. Maar de gebaarder kan het begin- en/of het eindpunt van de beweging veranderen om zo aan te duiden wie de gever (of met andere woorden: het onderwerp of subject) is en wie de ontvanger (het meewerkend voorwerp of indirect object). Door de beweging te laten beginnen dichtbij de plaats waar de gesprekspartner staat en te laten eindigen dichtbij het eigen lichaam bijvoorbeeld, zegt de gebaarder "jij geeft mij"; een omgekeerde beweging is dan "ik geef jou":

GEVEN: neutrale vorm, "jij geeft mij"-vorm en "hij/zij geeft hem/haar"-vorm

In het gebaar GEVEN kan ook nog een "classifier" worden ingebouwd. Een classifier is een handvorm –of een combinatie van een handvorm en een bepaalde oriëntatie- die gebruikt wordt om te verwijzen naar een referent (een persoon, een dier, een voorwerp, ...). De keuze voor een bepaalde classifier is vaak afhankelijk van de vorm van de referent. Zo wordt een rechtopstaande persoon voorgesteld door de volgende classifier:

omdat personen meer lang dan breed zijn. Voor een fles of voor andere cilindervormige voorwerpen wordt de C-hand gebruikt:

Als een gebaarder bijvoorbeeld wil zeggen dat wat er gegeven werd een fles was, kan hij het werkwoordgebaar GEVEN uitvoeren met een C-hand in plaats van met een vlakke hand.

Gebarentalen hebben dus -zoals gesproken talen- eigen grammaticale regels. Er zijn regels om het werkwoord te vervoegen, regels die bepalen hoe een juiste zin gebouwd wordt, regels die aangeven hoe een vraag eruit moet zien... . Onder meer omdat gebarentalen gestueel-visuele talen zijn, zien de grammaticale regels en structuren van deze talen er dikwijls anders uit dan de regels van gesproken talen.

3.7. Besluit: gebarentalen zijn zelfstandige natuurlijke talen

Hierboven werden de vragen gesteld in deel 3.1. positief beantwoord. We kunnen dan ook besluiten dat gebarentalen inderdaad natuurlijke talen zijn. Gebarentalen zijn ook zelfstandige talen: ze hebben een eigen woordenschat en een eigen grammatica en zijn niet afgeleid van gesproken talen. De Vlaamse Gebarentaal is dus niet –zoals wel eens gedacht wordt- een soort "Nederlands vertaald in gebaren". Er bestaan gestueel-visuele communicatievormen die wel een combinatie zijn van een gesproken taal en gebaren: gebarensystemen. Wie een gebarensysteem gebruikt, gebruikt de (soms wel, soms niet vereenvoudigde) structuur van een gesproken taal en maakt tijdens het uitspreken van de woorden ook gebaren. In Vlaanderen heet het gebarensysteem "Nederlands met Gebaren" (of:NmG). Het werd, in navolging van het buitenland, begin jaren tachtig ontwikkeld door een groep van -horende maar vooral dove- mensen rond br. Maurice Buyens, jarenlang de drijvende kracht achter Fevlado. Een gebarensysteem zoals NmG is dus geen zelfstandige (gebaren)taal; het is een systeem om een gesproken taal, in het geval van NmG het Nederlands, meer toegankelijk, meer bruikbaar te maken voor wie niet hoort.

4. Is de Vlaamse Gebarentaal een VOLWAARDIGE natuurlijke taal?

Gebarentalen zijn dan wel natuurlijke talen, maar zijn het ook volwaardige natuurlijke talen? Vertonen ze dezelfde rijkdom, dezelfde variatie, dezelfde complexiteit als gesproken talen? Kunnen ze in evenveel situaties gebruikt worden? Vier wel eens gehoorde redenen om de vraag uit de titel hierboven negatief te beantwoorden, worden hieronder van naderbij bekeken- en weerlegd.

4.1. Neen, want er zijn (veel) minder gebaren in Vlaamse Gebarentaal dan woorden in het Nederlands.

Wie een lijst van duizend Nederlandse woorden maakt en dan gaat kijken door welke gebaren die woorden in de Vlaamse Gebarentaal worden vertaald, zal ongetwijfeld merken dat er voor een aantal van die woorden helemaal geen gebaar bestaat. Dat heeft te maken met de "gaten" in de woordenschat van de Vlaamse Gebarentaal (waarover het in deel 3.4. van dit hoofdstuk al ging). Maar het heeft ook te maken met het feit dat het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal twee verschillende talen zijn.

Er wordt wel eens verondersteld dat er een "één-op-één relatie" bestaat tussen de woordenschat –of "gebarenschat" van twee of meerdere verschillende talen. Maar dat is niet zo: voor elk woord van taal A bestaat er niet noodzakelijk ook precies één woord in taal B. Een woord –of gebaar- in de ene taal kan dus overeenstemmen met twee of meerdere woorden –of gebaren- in een andere taal. Het Nederlandse woord "kast" bijvoorbeeld, wordt in het Engels vertaald als "cupboard" of "closet" of "wardrobe" of "cabinet" of "compartiment"... Voor het Engelse "to wake" moet in het Nederlands dan weer gekozen worden tussen "ontwaken" (of wakker worden) en "wekken" (of wakker maken) en het Franse "faire" is in het Nederlands soms "doen" en soms "maken".

Het is ook mogelijk dat er voor een woord uit taal A helemaal geen woord bestaat in taal B. Zo is er in het Turks geen woord voor "onweer". Wanneer Turken naar dit verschijnsel willen verwijzen, moeten ze het dus omschrijven en zeggen ze iets als "weer met donder en bliksem". Nederlandstaligen zeggen "smakelijk", een woord waarvoor er in het Engels geen echte vertaling bestaat; "Enjoy your meal", zeggen ze aan de andere kant van de Noordzee. Twee Engelse woorden die niet door één Nederlands woord kunnen worden vertaald, zijn "leptodactyl" (met lange, dunne tenen) en "barrister" (een bepaald type advocaat).

Als we het de verzameling van alle woorden of gebaren van taal A met die van taal B vergelijken, zien we de volgende mogelijkheden:

Taal A	Taal B
één woord	twee of meerdere woorden
twee of meerdere woorden	één woord
geen woord	één of meerdere woorden
één of meerdere woorden	geen woord

Die mogelijkheden zijn er ook wanneer we het Nederlands en de Vlaamse Gebarentaal vergelijken. Net zoals er niet voor elk Nederlands woord precies één woord bestaat in een andere gesproken taal, is er ook niet precies voor elk Nederlands woord één gebaar in de Vlaamse Gebarentaal. Voor het Nederlandse woord "meer" bestaan er in het Engels twee verschillende woorden: "more" en "lake" en zijn er ook in de Vlaamse Gebarentaal twee verschillende gebaren. Het Franse "chapeau" is in het Nederlands "hoed" maar wordt in de Vlaamse Gebarentaal vertaald door twee verschillende

gebaren: er is één gebaar voor een "hoed" gedragen door een man en een ander gebaar voor een vrouwelijke hoed.

Mogelijkheid nummer twee –twee of meerdere Nederlandse woorden voor één gebaar uit de Vlaamse Gebarentaal- zien we bijvoorbeeld bij de woorden "geel", "donderdag" en "juffrouw" die in de Antwerpse variant van de Vlaamse Gebarentaal door precies hetzelfde gebaar worden vertaald. Ook voor "winter" en "december" is er maar één Vlaams gebaar.

Het gebaar dat in het Nederlands nog het best omschreven wordt als "uitgestrekt liggen" is een voorbeeld van mogelijkheid drie. Nog een voorbeeld: in de Limburgse variant van de Vlaamse Gebarentaal zijn er behalve gebaren voor de begrippen "gisteren" en "eergisteren" en "morgen" en "overmorgen", ook gebaren die betekenen "drie dagen geleden" en "drie dagen later dan vandaag"

Voor het Nederlandse woord "bestek" bestaat er dan weer niet meteen één gebaar, Vlaamse gebaarders verwijzen naar het begrip door een opeenvolging van de gebaren VORK-MES-LEPEL, ook voor de Nederlandse woorden hygiëne en symptoom bestaan er geen gebaren. Deze begrippen moeten door Vlaamse gebaarders dus omschreven of gevingerspeld worden.

4.3. Neen, want gebarentalen hebben geen koppelwerkwoord, geen verleden tijd,...

Zoals hiervoor (in deel 3.6. van deze tekst) al werd gezegd, hebben gebarentalen eigen grammaticale regels, principes en structuren. Net zoals sprekers van het Nederlands bij het vervoegen van een werkwoord verplicht zijn bepaalde regels te volgen (het is: "ik sta" en "jij staat" en niet "ik staat" en "jij sta"), kunnen ook Vlaamse gebaarders niet "zomaar wat doen". Wie bij het vertalen van de zin "Ik geef jou het boek." in Vlaamse Gebarentaal de beweging van het werkwoordgebaar GEVEN laat beginnen bij het lichaam van de gesprekspartner en eindigen bij het eigen lichaam, maakt een fout; de beweging moet omgekeerd.

Er wordt wel eens gedacht dat de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal –en van andere gebarentalen- (nog) niet volledig ontwikkeld zou zijn, dat de grammatica van VGT bijvoorbeeld beperkter zou zijn dan die van het Nederlands. Het is inderdaad zo dat een aantal structuren die we wel kennen in het Nederlands, niet bestaat in de Vlaamse Gebarentaal. Zo kan je aan de vorm van Nederlandse werkwoorden zien in welke tijd iets gebeurde:

- Vandaag studeer ik.
- Gisteren studeerde ik.

- Morgen zal ik studeren.

Terwijl de vorm van het werkwoordgebaar in de Vlaamse Gebarentaal geen enkele informatie over het tijdstip van de gebeurtenis bevat. Het werkwoordgebaar STUDEREN ziet er in de vertaling van de drie zinnen hierboven driemaal precies hetzelfde uit. De Vlaamse Gebarentaal heeft ook geen koppelwerkwoord en geen lidwoorden. De vertalingen van de Nederlandse zinnen: "Het gras is groen", "Het meisje is mooi.", "De jongen is stout", bestaan dus telkens uit slechts twee gebaren: "GRAS GROEN", "MEISJE MOOI" en "JONGEN STOUT".

Wil dit nu zeggen dat de grammatica van de Vlaamse Gebarentaal inderdaad primitiever, beperkter is dan die van het Nederlands? Neen. Net zoals het mogelijk is dat een woord of gebaar uit taal A niet bestaat in taal B (en omgekeerd), is het ook mogelijk dat een grammaticale regel of structuur uit taal A niet bestaat in taal B. Dat bepaalde regels, principes of structuren wel in het Nederlands bestaan en niet in Vlaamse Gebarentaal heeft dus niet (altijd) te maken met het feit dat het Nederlands een gesproken taal is en de Vlaamse Gebarentaal een gebarentaal maar komt gewoon omdat het twee verschillende talen zijn. Het niet-hebben van lidwoorden bijvoorbeeld, heeft de Vlaamse Gebarentaal gemeen met onder meer het Latijn en het Russisch is een voorbeeld van een gesproken taal zonder koppelwerkwoord. In het Nederlands bestaan er verkleinwoorden: jongen-jongetje, tuin-tuintje, kamer-kamertje. In het Frans zijn er geen; als een Franstalige wil zeggen dat iets klein is, gebruikt hij het woord petit(e): un petit garçon, un petit jardin, une petite chambre. Bovendien bestaan er in de Vlaamse Gebarentaal ook grammaticale mechanismen en structuren die er in het Nederlands niet zijn. Het Nederlands heeft bijvoorbeeld geen classifiers, de Vlaamse Gebarentaal –en vele andere gebarentalen- wel, net zoals een aantal andere gesproken talen zoals het Navajo en het Vietnamees.

Ook het feit dat er voor de meeste gesproken talen die wij kennen, dikke boeken bestaan waarin de grammatica van die talen beschreven wordt terwijl er voor vele gebarentalen nog bijna niets over de grammatica op papier is gezet, zorgt er wel eens voor dat mensen denken dat gebarentalen geen of maar een beperkte grammatica zouden hebben. Dit is echter een misverstand. Het is inderdaad zo dat gebarentalen nog maar sinds kort bestudeerd worden. Het onderzoek naar American Sign Language startte ongeveer veertig jaar geleden, de Vlaamse Gebarentaal wordt nog maar sinds 1990 bestudeerd en voor vele gebarentalen moet de taalkundige analyse nog beginnen. Dat heel wat grammaticale regels en mechanismen van de Vlaamse Gebarentaal nog niet beschreven zijn, betekent niet dat die regels en mechanismen niet bestaan. Een taalkundige maakt immers geen regels, hij beschrijft ze enkel. De gebruikers van een bepaalde taal hebben de regels van die taal in hun hoofd en

kunnen die regels ook gebruiken. Elke Nederlandstalige weet dat de zin: "Er staan paarden in de wei." een goede zin is en "Het staan paarden in de wei." niet. Maar vraag hem niet om uit te leggen waarom dat zo is. Iedereen kan de regels van zijn eigen taal juist gebruiken, maar uitleggen welke die regels zijn, kunnen maar weinig mensen. Om de regels en mechanismen van een taal te beschrijven, is er taalkundig onderzoek nodig en dat is er voor de Vlaamse Gebarentaal –en andere gebarentalen– nog in onvoldoende mate.

4.4. Neen, want er bestaan alleen gebarentaal-dialecten en geen standaardtaal

Er wordt wel eens gedacht dat dialecten zijn afgeleid van de standaardtaal of anders gezegd: dat er (eerst) een standaardtaal is en dat er dan dialecten van die taal ontstaan omdat groepen van sprekers de taal "anders" of "fout" gaan gebruiken. Voor het Nederlands zou dat dan betekenen dat de dialecten verbasterde vormen van Algemeen Nederlands zijn. Dat is niet zo. In feite kan de standaardvorm van een taal beschouwd worden als één van de varianten (of dialecten) van de taal; de variant die gebruikt wordt voor de algemene communicatie (m.a.w. de variant die gebruikt wordt in de media, in het onderwijs, voor gesprekken tussen gebruikers van een verschillend dialect,...) en die als "norm" wordt aanvaard. Voor vele talen geldt dus dat er eerst verschillende varianten naast elkaar bestaan, zonder dat er een "algemene variant" is en dat dan één van die varianten de standaardvariant wordt of dat een aantal varianten naar elkaar toe groeit/in elkaar vloeit en dat de zo ontstane "mengvariant" de rol van standaardvariant gaat spelen.

Het standaardiseringproces ziet er voor elke taal anders uit. In de meeste taalgemeenschappen, bijvoorbeeld in de Nederlandse taalgemeenschap, is de standaardisering van de taal een spontaan proces (geweest), in een kleiner aantal taalgemeenschappen is de standaardisering gestuurd. Spontane standaardisering zien we bijvoorbeeld als een bepaalde regio (of stad) economisch en/of cultureel toonaangevend wordt en de sprekers uit de andere regio's het taalgebruik van de inwoners van die economisch en/of (socio-)cultureel sterkere regio gaan overnemen. Bij een gestuurde standaardisering beslist een bepaalde officiële instantie hoe de standaardtaal er zal uitzien. Wanneer men bijvoorbeeld een nog niet (voldoende) gestandaardiseerde taal wil gaan onderwijzen of wil gaan gebruiken in het onderwijs, gebeurt het wel dat men kiest voor een gestuurde standaardisering omdat men meent dat zonder standaardvariant de taal niet in het onderwijs kan worden gebruikt.

Een gestuurde (en/of verplichte) standaardisering gaat –als alles goed gaat– sneller dan een spontane standaardisering. Maar gestuurde standaardisering verloopt dikwijls niet zo vlot als gehoopt en is zeker niet altijd succesvol. Vooral als er al een spontaan standaardiseringproces aan de gang is en er met dat spontane proces bij een

gestuurde standaardisering geen rekening gehouden wordt, durft het wel eens mislopen.

De Vlaamse Gebarentaal is momenteel (nog) niet gestandaardiseerd. Dat betekent dat er een aantal regionale varianten naast elkaar bestaat zonder dat er (al) een standaardvariant is. Die regionale varianten verschillen van elkaar in een gedeelte van hun "gebarenschat"; een deel van de gebaren van bijvoorbeeld de Gentse variant is dus anders dan die van de Antwerpse variant. In 1980 werd er wel al eens begonnen met het "eenmaken" van de Vlaamse gebarenschat. Een jaar eerder, tijdens de nationale studiedag van 20 oktober 1979, had Fevlado immers gekozen voor het ontwikkelen van het gebarensysteem Nederlands met Gebaren. "Om dit te kunnen doen was men van oordeel dat een standaardisering van de dovengebaren in Vlaanderen nodig was. Daarom werd een gebarencommissie geïnstalleerd met overwegend dove gebarengebruikers uit alle Vlaamse provincies om voor elk Nederlands woord of begrip een standaardgebaar te selecteren."⁵ De gebaren die door de commissieleden werden gekozen, komen gedeeltelijk uit de verschillende regionale varianten maar er zijn ook een aantal nieuwe, zelfbedachte gebaren.

Aanvankelijk werd gedacht dat Nederlands met Gebaren zou kunnen worden gebruikt als een soort "standaard-gebarencommunicatievorm": bijna alle horenden die wilden leren communiceren met doven kregen het systeem aangeleerd en er werd gehoopt dat over een niet al te lange tijd ook alle doven het systeem zouden kunnen en gaan gebruiken. Na enkele jaren werd echter duidelijk dat gebarensystemen niet zo bruikbaar zijn als men had gedacht; er blijken maar weinig mensen te zijn die een gebarensysteem echt goed kunnen gebruiken. Bovendien waren -en zijn- er nogal wat doven die bezwaren hebben tegen de zogenaamde "eengemaakte gebaren", vooral dan tegen de gebaren die door de commissie zelf bedacht werden.

Omdat de vraag of er nu al dan niet een "standaard-gebarentaal" ontwikkeld diende te worden, bleef opduiken, organiseerde Fevlado in het voorjaar van 1997 een debatavond waarop onder meer de vertegenwoordigers van dovenorganisaties en verenigingen van ouders van dove kinderen alsook enkele taalkundigen werden uitgenodigd. Daar werd beslist om niet te kiezen voor een verplichte –of gestuurde- standaardisering. De belangrijkste argumenten hiervoor waren -en zijn- de volgende:

---

⁵ Zo wordt dit geformuleerd door br. Maurice Buyens in de inleiding van het boek: Buyens, M. (Red.) 1995. Gebarenwoordenboek. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Het is inderdaad zo dat niet alle gebaarders voor alle begrippen dezelfde gebaren gebruiken, dat er Vlaamse gebarentaal-varianten bestaan. Maar dat betekent niet dat er niet ook kan gesproken worden over één Vlaamse Gebarentaal. Er zijn immers veel meer overeenkomsten dan verschillen tussen de varianten. Uit de praktijk blijkt dat doven onderling meestal maar weinig problemen hebben met het gedeelte gebaren dat verschilt. Bij vergaderingen waar doven uit verschillende regio's aanwezig zijn, bijvoorbeeld, zijn er uiterst zelden misverstanden.

"Standaardisering" is een relatief en geen absoluut begrip. Ook wanneer er een standaardtaal is, blijven er verschillen in taalgebruik bestaan. Ook in een standaardtaal kunnen er bijvoorbeeld verschillende woorden zijn voor hetzelfde begrip; de ene zegt "horloge", terwijl de andere het over een "uurwerk" heeft en toch spreken ze beiden Algemeen Nederlands. Zelfs wanneer er een standaardtaal is, gebruikt dus niet iedereen altijd precies dezelfde woorden of gebaren. Dit leidt veelal niet tot communicatieproblemen.

Misschien wel het belangrijkste argument is dat uit de geschiedenis van gesproken talen blijkt dat een "opgelegde" standaardisering niet altijd succesvol is. Er is bovendien een aantal redenen om aan te nemen dat de Vlaamse Gebarentaal momenteel een spontaan standaardiseringproces doormaakt; doordat doven uit verschillende streken meer en meer contact hebben met elkaar beginnen de verschillende varianten als het ware in elkaar te vloeien.

Er werd wel gesteld dat het wenselijk is om wanneer er nieuwe gebaren ontstaan voor begrippen waarvoor nog geen gebaar bestaat, iedereen hetzelfde gebaar zou gaan gebruiken. Er wordt dan ook het nodige gedaan om ervoor te zorgen dat dit gebeurt.

4.5. Neen, want Vlaamse Gebarentaal kan je niet opschrijven

Elke natuurlijke taal is in eerste instantie een "gesproken" (of "gebaarde") taal; schriftelijk taalgebruik is een afgeleide vorm, een secundaire vorm van taal. Het schrift is in de mensheid een relatief recente ontwikkeling: we vermoeden dat mensen al sinds tienduizenden jaren over taal beschikken terwijl de oudst bekende schriftvormen pas ongeveer 5000 jaar geleden zijn ontstaan. Heel wat talen –ook gesproken talen– worden niet of nog maar sinds kort geschreven. Of een taal een schriftelijke vorm heeft of niet, heeft niets te maken met het al dan niet "volwaardig" of "ontwikkeld" zijn van een taal maar hangt af van de behoeften van de taalgebruikers. Het feit dat men een taal zonder schrift begint te gebruiken in het onderwijs bijvoorbeeld, kan leiden tot het ontwikkelen van een schriftelijke vorm van die taal.

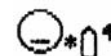
Toen er aan het begin van de jaren (negentien)zestig onder meer bij taalkundigen en (ortho)pedagogen (opnieuw meer) belangstelling ontstond voor gebarentalen en in de

jaren die volgden steeds meer gebarentalen een grotere maatschappelijke rol gingen spelen, voelde men de nood aan een manier om gebarentalen op te schrijven en ging men op zoek naar een geschikt "gebarentaalschrift". In het begin waren het vooral taalkundigen die zich hiermee bezig hielden. Omdat het voor een taalkundig onderzoeker natuurlijk belangrijk is om zoveel mogelijk informatie over de taal op te kunnen schrijven, zijn de eerste notatiesystemen erg uitgebreid en ingewikkeld en niet echt geschikt voor "dagelijks" gebruik.

Omstreeks 1975 is men dan begonnen met de ontwikkeling is van een eenvoudigere vorm van gebarentaalschrift: "Sign Writing". Dit gebarentaalschrift gaat uit van de samenstellende delen van het gebaar (de handvorm, de articulatieplaats,...). Voor de verschillende delen van het gebaar (maar niet voor alle componenten) is er een symbool. Om bijvoorbeeld het gebaar "DANK U":

te schrijven, gebeurt het volgende:

- eerst wordt er een "gezicht" (eigenlijk gewoon een cirkeltje) getekend waarop een "mondje" komt om aan te duiden dat de hand op die plaats vertrekt.
- Dan wordt een lang smal rechthoekje met aan de bovenste smalle zijde de vorm ^ getekend. Daarmee wordt aangeduid dat er een vlakke hand met gestrekte en gesloten vingers wordt gebruikt. Het rechthoekje is wit om aan te duiden dat de handpalm naar de mond toe is. (Als de rug van de hand naar de mond toe zou zijn, zou het rechthoekje zwart moeten zijn.).
- Een sterretje tussen het gezichtje en de hand duidt aan dat de hand de mond aanraakt.
- Tenslotte wordt de beweging van de hand, een korte beweging naar voren, aangegeven door een pijltje te tekenen. Het geheel ziet er uit als volgt:

"Ons" Latijnse alfabet wordt voor verschillende gesproken talen (het Nederlands, Frans, Engels, Duits,...) gebruikt, zij het met hier en daar een aanpassing, zoals de Duitse ü, de Franse ç, of de Spaanse ñ. Op dezelfde manier kan Sign Writing gebruikt worden voor verschillende gebarentalen. Op dit moment wordt het schrift al gebruikt voor bijvoorbeeld de Amerikaanse gebarentaal, de Deense gebarentaal, de Noorse gebarentaal, de Nicaraguaanse gebarentaal,... Ook in Vlaanderen is reeds een (voorlopig nog klein) aantal mensen –doven en horenden- begonnen met het leren en gebruiken van het gebarentaalschrift.

5. Een slotwoord omtrent het "minder/even/vol-waardig zijn" van talen

De idee dat sommige talen niet volwaardig zouden zijn, werd –en wordt- niet enkel in verband met gebarentalen geopperd. Indianentalen, bijvoorbeeld, en/of inheemse Afrikaanse talen en/of de talen van Eskimo's, ... werden –en worden- niet zelden beschouwd als primitiever, als minder ontwikkeld dan bijvoorbeeld Europese talen. Ook voor wat betreft gesproken talen heeft men lang gedacht dat er meer en minder "primitieve", meer en minder moeilijke, meer en minder gemakkelijke talen zouden zijn.

Uit taalkundig onderzoek blijkt echter dat er maar weinig terug te vinden is van dergelijke verschillen. Zelfs al zou je stellen dat bepaalde gemeenschappen minder ontwikkeld zijn dan andere (bvb. omdat ze een minder grote technologische ontwikkeling kennen), dan nog is er geen reden om aan te nemen dat de talen van die gemeenschappen primitiever, minder ontwikkeld of gemakkelijker zouden zijn.

Talen verschillen van elkaar, de systematiek van de ene taal kan heel verschillend zijn van die van een andere taal. Maar het is nog nooit gelukt om aan te tonen dat bijvoorbeeld de grammatica van de ene taal eenvoudiger of primitiever zou zijn dan die van een andere. Wel kan het zijn dat een bepaald deel van de grammatica in de ene taal eenvoudiger is dan in een andere taal. Bijvoorbeeld: in vele talen bestaan er naamvallen. In de volgende twee zinnen uit het Latijn:

"Julius Cleopatram amat." ("Julius houdt van Cleopatra.")

"Julium Cleopatra amat." ("Cleopatra houdt van Julius.")

zie je dat de uitgang van de woorden is aangepast aan de functie van het woord in de zin. Het Nederlands heeft (bijna) geen naamvallen (meer) en is dus –voor wat dit deel van de grammatica betreft- eenvoudiger.

Maar dikwijls is het zo dat:

als deel A van de systematiek van taal X gemakkelijker is dan deel A van de systematiek van taal Y,

deel B van die systematiek dan weer moeilijker is voor taal X dan voor taal Y zodat kan worden aangenomen dat de totale moeilijkheidsgraad van talen ongeveer gelijk is.

Dat wij denken dat sommige talen primitiever of beperkter of eenvoudiger zouden zijn dan andere komt omdat we de neiging hebben de talen die we goed kennen als een soort "norm", als een model te gebruiken. Bij het vergelijken van andere talen met deze norm, kijken we dan vooral naar de eigenschappen die onze taal wel en andere talen niet hebben en we vergeten ook te kijken naar de eigenschappen die wel bestaan in die andere taal maar niet in de onze. Dat wij menen dat het Chinees moeilijker zou zijn dan het Engels, is ook een gevolg van het –al dan niet bewust- gebruiken van onze moedertaal als model. Voor Nederlandstaligen is het inderdaad gemakkelijker om Engels te leren dan Chinees; het Engels lijkt immers veel meer op het Nederlands dan het Chinees. Maar dat betekent niet dat het Chinees ook echt een moeilijkere taal is. Als het Chinees echt moeilijker zou zijn dan het Engels, dan zouden Chinese kinderen meer problemen hebben om Chinees te leren dan Engelse kinderen om Engels te leren en dat is niet het geval.

Het is onjuist om één taal als norm te stellen voor de beschrijving en/of de "beoordeling" van andere talen. De verschillende talen moeten als principieel gelijkwaardig aan elkaar beschouwd worden.

Bronnen

Appel, R., Bos, H., Coerts, J., Dik, S., Mills, A., Muysken, P., Prins, R., Schoonen, R.&Smith, N. 1994.

Inleiding Algemene Taalwetenschap. Dordrecht: ICG Publications.

Baker, A. & Schermer, T. 1998.

Standaardisatie van de NGT. In: Van Horen Zeggen, 38: 1.

Buyens, M. (Red). 1995.

Gebarenwoordenboek. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Marmor, G.S. & Petitto, L. 1979.

Simultaneous Communication in the Classroom: How well is English Grammar Represented? In: Sign Language Studies 23.

Van Herreweghe, M. 1995.

De Vlaams-Belgische Gebarentaal: een Eerste Verkenning. Gent: Academia Press.

Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 1996.

30 Vragen over Gebarentaal in Vlaanderen en 29 Antwoorden. Gent: Cultuur voor Doven.

Van Herreweghe, M. & Vermeerbergen, M. 1998.

Thuishoren in een Wereld van Gebaren. Gent: Academia Press.

Vermeerbergen, M. 1996.

ROOD KOOL TIEN PERSOON IN. Morfo-syntactische Aspecten van Gebarentaal. Ongepubliceerd doctoraal proefschrift, Vrije Universiteit Brussel.

Vermeerbergen, M. 1997.

Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal. Gentbrugge: Cultuur voor Doven.

Vermeerbergen, M. (Red) 1999.

Grammaticale Aspecten van de Vlaams-Belgische Gebarentaal-videoboek. Affligem: Vlaams-Gebarentaalcentrum.

Vermeerbergen, M. & Van Herreweghe, M. 1999.

Linguïstische Aspecten van de Dovencultuur. In: Verstraete, F.&D'hoore, R. (Red). Reflecties over Dovencultuur. Gent: Cultuur voor Doven, p. 37-54.